

MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA

VILÁGGAZDASÁGI KUTATÓINTÉZET

Műhelytanulmányok

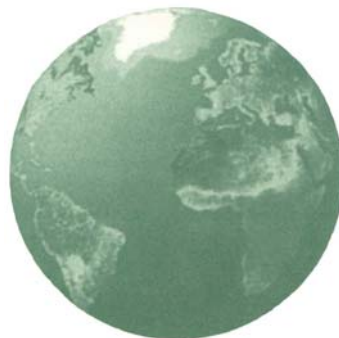
71. szám

2006. március

Weiner Csaba

FOKOZÓDIK?

**OROSZ KÖZVETLEN TŐKEBERUHÁZÁSOK
A KÖZÉP- ÉS KELET-EURÓPAI RÉGIÓBAN**

1014 Budapest, Orszagház u. 30.

Tel.: 224-6760 • Fax: 224-6761 • E-mail: vki@vki.hu

ÖSSZEFOGLALÓ

Az orosz vállalatok az utóbbi években jelentős aktivitást mutatnak a közvetlen tőkebefektetések (*foreign direct investment*, FDI) terén. Tevékenységük egyik fontos célterülete a közép- és kelet-európai régió, bár ezt sok esetben sem az orosz, sem a fogadó országok hivatalos statisztikáiból nem lehet kiolvasni. A harmadik ország, illetve a külföldi leányvállalatok közbeiktatásával megvalósuló tőkeexport akarva-akaratlanul is elfed(het)i a számbavétel elől az „orosz származást”. A folyamat mégis követhető: az orosz közvetlen beruházási tőke meghatározó hányada az orosz transznacionális társaságok (*transnational corporations*, TNC) viszonylag jól behatárolható köréhez kötődik, míg a kis- és középvállalatok súlya egyelőre korlátozott.

A természeti erőforrásokon alapuló, olaj- és gázipari, bányászati, fémipari, illetve kohászati TNC-k az élenjárók; előretörésüket – akárcsak az orosz gazdaság teljesítményét – nagyban támogatják az elmúlt időszakban kialakult magas nemzetközi energiahordozó- és nyersanyagárak. E társaságok a legjelentősebb áruexportőrök is (az orosz kivitel 32,3%-át a nyersolaj, 11,2%-át az olajtermékek, 12,3%-át a gáz, 16,8%-át pedig a fémek és fémtermékek adták 2004-ben). Külföldi tőkeexpansiójukat jól átgondolt stratégia vezérli, amely a közép- és kelet-európai irányban az olajipari TNC-k beruházásai során a legszembetűnőbb: a finomítókat,

a disztribúciós (kereskedelmi) infrastruktúrákat, a vezetékeket és a terminálokat érintő beruházások révén akár az egész értéklánc ellenőrzése létrejöhet. A kereskedelmi akadályok megkerülése, vagyis a kereskedelemhelyettesítő tőkekivitel, az acélkohászati társaságok sajátja az európai unióbeli aspirációik esetén.

Az orosz, főként gáz- és olajipari társaságok terjeszkedése azonban időről időre aggodalmat kelt, mind gazdasági, mind politikai értelemben. A fő ok az energiafüggőség: a 2004-ben EU-s taggá vált közép- és kelet-európai országok gázimportjuknak nagyjából 80, olajbehozataluknak 75%-át orosz forrásból szerzik be.

Ám a függés korántsem tekinthető egyoldalúnak: az orosz fél – a TNC-k és az állam(háztartás) – számára szintén sarkalatos kérdés a hatalmas bevételeket hozó export fenntartása (gondoljunk csak a világpiaci olajár-ingadozások költségvetésre gyakorolt negatív hatásainak mérséklésére Oroszországban létrehozott stabilizációs alapot dagasztó nyersanyag-kitermelési adóra, valamint az olajexportot sújtó, a „termelési kedvet” kockázta magas kiviteli vámra). Ráadásul a régió nem elhanyagolható méretű piac: így például a FÁK-on és a balti országokon túli, vagyis a nem kedvezményes áron elszámolt földgáz-értékesítésben a Visegrádi 4-ek súlya csaknem 20%-os volt 2004-ben. Érthető, miért is erősek az orosz

beruházások mögött álló (kereskedelmi) érdekek. Az pedig, hogy Oroszországban Putyin elnök bizalmasai magas pozíciókat kaptak a szektor állami kézben, illetve ellenőrzés alatt lévő társaságaiban (igazgatótanácsi elnöki széket a Gazpromban, a Jukosz korábbi fő termelőegységét, a Juganszknyeftye gazt birtokló Rosznyeftyben, valamint a kőolaj- és olajtermék-vezetékeket üzemeltető Transznyeftyben, illetve Transznyeftyproduktban) tovább hangsúlyozza az olaj- és gázipar kiemelt fontosságát. Egyúttal azonban erősíti a közép- és kelet-európai térségben a stratégiai jelentőségű ágazatok, a „parancsnoki magaslatok” feletti nemzeti kontroll elvesztésétől, a kiszolgáltatottságtól való amúgy is nagyfokú félelmet.

A bizalmatlanság mögött más okok is meghúzódnak. Egy részük „csupán” történelmi sérelmeken alapul (a balti államok és Lengyelország esete), más tényezők sokkal konkrétabbak. Ide sorolható a transzparencia hiánya vagy a kiszemelt vállalatok megszerzése érdekében alkalmazott eszközök. Sőt, olyan területen is felmerülnek kételyek, ahol általában nem beszélhetünk negatív tapasztalatokról. Ezek a hatékonyság-termelékenység (a megvásárolt vállalat működése biztosított-e hosszú távon), illetve hogy az orosz társaság milyen kultúrát honosít meg a fogadó országban.

De Oroszországot is érik kedvezőtlen hatások. Azzal, hogy az orosz társaság – különböző előnyök megszerzése érdekében – a hazai helyett a külföldön való beruházást választja, (finanszírozási) források

kat von el. Pedig az orosz gazdaság, ezen belül az olaj- és gázszektor, óriási befektetésekre szorulna. A stratégiai jelentőségű ágazatokban viszont Oroszország szintű megválogatja a külföldi befektetőket.

1) AZ OROSZ KÖZVETLEN BERUHÁZÁSI TŐKE: ÁRAMLÁS ÉS ÁLLOMÁNY

Az *Orosz Központi Bank* (OKB) 2005. júliusi revíziója szerint Oroszország közvetlen külföldi tőkebefektetéseknek állománya 2004 végén meghaladta a 100 milliárd dollárt (1%-os világrészesedés). Ez ötször akkora, mint a 2000. december 31-i volumen. Az orosz nemzetközi beruházási pozíció évenkénti, utólagos – számottevő mértékű – felfelé módosítása viszont óvatosságra int az adatok kezelését illetően. Ez a bizonytalanság olvasható ki az 1. és a 2. táblázat soraiból.

Némely szakértők már a kilencvenes évek közepén magasabb értékeket kalkuláltak, mint a fenti 2000. évi adat. Például *Ribkin* (1995) becslése szerint a külföldön lévő tőkeállomány (közvetlen tőkebefektetések, portfólióberuházások és egyéb befektetések) már 1995 elején 130 milliárd dollár volt, *Gorsenyin* (1995) szintén ilyen összeget kapott. *Halgyin* és *Andrianov* (1996) ellenben úgy számolta, hogy a kihelyezett tőkeállomány már 1995-ben meghaladta a 300 milliárd dollárt, s ebből a közvetlen tőkebefektetések és a portfólióberuházások külön-külön 30-40 milliárd dollárra rúgtak. *Bulatov* (1998) úgy véli, hogy az Oroszországból kihelyezett FDI állománya 1997-ben 20-30 milliárd dollárra volt tehető.

A fizetésimérleg-adatokon nyugvó FDI-értékek és más becslések közötti eltérések alapvetően négy tényezővel magyarázhatók. Az egyik összetevő a korábban szovjet tulajdonú külföldi vállalatok könyv szerinti, illetve piaci értéke közötti differencia. A másik ok, hogy a Szovjetunió felbomlásával a tagköztársaságokban lévő orosz befektetések külföldivé váltak. A harmadik, hogy a beruházások bizonyos része a portfólió- és egyéb befektetések között került számbavételre, nem közvetlen beruházásként. Végül pedig megesezt,

hogy a kiáramlást egyáltalán nem regisztrálták.¹

Az áramlások (*flow*) tekintetében a 2003-as év jelentette a kiugrást: 9,7 milliárd dolláros orosz FDI-kiáramlás ment végbe, amely globálisan mérve 1,6%-os részarány. A 2004-es év úgyszintén ígéretes teljesítményt hozott, bár erőteljes dinamikamérséklődés mutatkozott (*2. táblázat*), amelyben a külföldi expanzió visszafogására irányuló oroszországi kormányzati törekvés is tükröződik.²

A Szovjetunió felbomlása óta 2003-ban volt a legalacsonyabb a nettó privát tőkekiáramlás szintje (*3. táblázat*). 2003 első félévében még nettó tőkebeáramlást regisztráltak Oroszországban. Az irány a harmadik negyedévben fordult meg, miután júliusban letartóztatták a Jukosz egyik fő részvényesét, Platon Lebegyevet.

Az 1992-es, a 2000-es, a 2002-es és a 2003-as években az orosz FDI-kiáramlás meghaladta az Oroszország által fogadott éves közvetlen tőkebefektetéseket, amely sajátos jelenség a rendszerváltó országok között. Jóllehet az országon belüli külföldi tulajdonú FDI-állomány mindvégig magasabb volt, mint a közvetlen orosz beruházások külföldön lévő állománya.

A tőkekiáramlás, illetve a közvetlen beruházási tőke exportja révén az a paradox helyzet áll fenn, hogy a relatíve szegény és fejletlen Oroszország gyakorlatilag más, sok esetben gazdagabb állam fejlődését finanszírozza. Ez a saját, illetve a jegyzett tőkét (részvényeket és egyéb részesedést) érintő (vagyis oroszországi forrásokat elvonó) tranzakciókon túl a profit reinvesztíciója (kamatmentes kölcsön nyújtása), valamint a transznacionális vállalati struktúráján belüli transzferárazás (az oroszországi adóztatás elkerülésére, azaz a fogadó országbeli adótömeg növelése) révén egyaránt végbemegy.

¹ *Szokolov* (1991), *Gorsenyin* (1995) és *Bulatov* (1998) nyomán *Kalotay* (2004).

² WIR (2005) p. 77.

2) FÖLDRAJZI MEGOSZLÁS

A közvetlen orosz tőkeberuházások földrajzi megoszlásáról nehéz pontos képet adni, feltételezhetően jókora, bár meghatározhatatlan hányada harmadik állam, leányvállalat közbeiktatásával éri el a rendeltetési országot (*trans-shipped FDI*). A Bahama-szigetek, Ciprus, Panama, Szingapúr, a Brit Virgin-szigetek, Luxemburg, Hollandia, Ausztria, Írország és az Amerikai Egyesült Államok gyakran tűnnek fel mint közvetítők.³

1995 és 1999 között a viszonylati súlypontok az USA (1544,2 M USD; 23,5%), Lengyelország (1112,2; 16,60) és Németország (1053,9; 15,73) voltak (4. táblázat).

1994–2001-ben a Független Államok Közösségének részesedése (*flow*) relatíve csekély volt: 1994-ben, 1996-ben és 2000-ben még a 10%-ot sem érte el, a hányad 1999-ben volt a legmagasabb, 23,5%-os.⁴ A 2002–2003-ban viszont már az első 10 célország sorában 4 FÁK-tagállam is helyet kapott (5. táblázat).⁵

2.1. Közvetlen orosz tőkebefektetések Közép- és Kelet-Európában⁶

A hivatalos statisztikák szerint a Független Államok Közösségén kívüli közép- és kelet-európai országok közül Lengyelország és Litvánia a legfőbb fogadó országok (2004 végén már Litvániában volt a legmagasabb, mintegy 400 millió eurós, a

³ Nem feledkezhetünk el a *round-tripping* jelenségről sem: a Ciprusról Oroszországba érkező beruházások jelentős része mögött valójában visszarámló orosz eredetű tőke áll.

⁴ Kalotay (2004) pp. 6–7.

⁵ WIR (2004) p. 74.

⁶ Az elemzés csak a FÁK-on kívüli KKE-országokra irányul.

közvetlen orosz beruházások állománya).⁷ Relatív értelemben, úgymint az orosz FDI-részesedés nagysága, a befektetői rangsorban elfoglalt helyezés vagy az egy főre jutó orosz FDI-állomány alapján, a balti államok súlya kiemelkedő. Mindez kiegészítendő azzal, hogy a ciprusi tőke főbb kelet- és közép-európai célországai – Oroszországot leszámítva – Lengyelország (2003. január 1-jén 998,90 millió dolláros FDI-állománnyal), Csehország (2003. június 30.: 469,19 M USD), Románia (2002. szeptember 30.: 422,43 M USD), Magyarország (2003. január 1.: 315,13 M USD) és Bulgária (2003. január 1.: 274,50 M USD).⁸ (6. táblázat)

A 2002–2004-ben megvalósult tőkebefektetések – az eddigi alacsony *stock*-értékek következtében – jelentős mértékben módosították a fenti államok egymáshoz viszonyított pozícióját. Az *Ernst&Young* (2004) felmérése szerint az orosz társaságok által végrehajtott öt legnagyobb volumenű határon átnyúló egyesülés és felvásárlás (*mergers and acquisitions*, M&A) közül 2002-ben kettő, 2003-ban három közép- és kelet-európai országban realizálódott.⁹

3) VÁLLALATOK, ÁGAZATOK, MOTIVÁCIÓK

3.1. A befektetések mögött álló társaságok

A természeti erőforrásokhoz szorosan kötődő orosz tulajdonú transznacionális társaságok a legaktívabbak a közvetlen beruházási tőke exportjában (illetve a kül-

⁷ Ha a konkrét vállalati példák segítségével nyomon követjük a harmadik országon keresztül megvalósított főbb tőkeberuházásokat, akkor láthatóan módosul a kép.

⁸ Pelto *et al.* (2004).

⁹ *Szlijanyija i pogloscsenyija v Rosszii. Obzor szgyelok 2003 goda.* Ernst&Young, Moszkva, 2005. március.

földi vállalatfelvásárlások és összeolvadások terén). Bár az olaj- és gázipari cégek járnak elől (Gazprom, LUKoil, Itera, Jukosz, Rosznyefty), a fémipari, kohászati és bányászati társaságok (RuszAl, Norilszkij Nyikel, Szeversztal, Mecsel, Alrosza) is kiemelkedők. Azon cégek közül, amelyek nem a természeti erőforrásokra alapozzák tevékenységüket, és jelentős külföldi befektetők, az Egyesült Gépgyártó Üzemek (*Objegyinyonnije Masinosztrójityelnije Zavodi*, OMZ, Uralmaszszora Csoport) említhető.¹⁰ A külföldi eszközök nagysága alapján, *Vahtra-Liuheto* (2004a és 2004b) becslése nyomán, a 7. táblázatban látható orosz vállalati sorrend állítható fel.

A 8. és a 9. táblázat az UNCTAD felmérését szemlélteti. Meglepő, hogy a külföldi beruházások alapján a fenti 10 társaságból mindössze kettő, a LUKoil és a Norilszkij Nyikel szerepelt a közép- és kelet-európai térség 25 legjelentősebb nem pénzügyi transznacionális társasága között 2002-ben. Bár a 25. helyen álló TNC külföldi tőkevagyonra csupán 17,2 millió dollárt ért el 2002-ben, a Gazprom – a megfelelő adatok híján – mégsem került fel a listára. A világ 100 legnagyobb nem pénzügyi transznacionális vállalatából az utolsó TNC is kevesebb mint 10,5 milliárd dolláros külföldi vagyonnal bírt 2002-ben.

A 9. táblázat már az UNCTAD legfrissebb kategorizálását mutatja (a 2003-as évre): a 10 vezető nem pénzügyi TNC-t Délkelet-Európából és a FÁK-térségből. A sort a LUKoil nyitja, ám a Gazprom, az Itera, a Jukosz, a Rosznyefty, a Szeversztal és az OMZ nem kapott helyet.¹¹ A hajózási társaságok szintén komoly beruházók külföldön.¹²

¹⁰ A 2002–2003. évi képről lásd *WIR* (2004) p. 74.

¹¹ Az „orosz lista” (főként 2005 végén) mindenképpen kiegészítendő legalább az MTSz és a VimpelCom távközlési társaságokkal, valamint az orosz villamosművekkel, az Egyesített Energia-rendszerekkel (RAO JeESz Roszszii), de a *melléklet* további nagybefektetőket is megnevez.

¹² *WIR* (2005) p. 272.

A pénzügyi szektor szereplőiről még korlátozottabbak az információk. A *Liuheto–Jumpponen* (2003) által készített, a saját tőke nagysága alapján a 100 legnagyobb oroszországi bankot vizsgáló mintavételes eljárás eredményeiből (100 kiküldött kérdőívből 26 érkezett vissza) úgy látszik, hogy eddig a Vnyestorgbank, az Alfa-Bank, a Promszvjazbank, a Gazprombank, a Jevrotraszt, a Rusz-Bank (Russzkij Mezsregionalnij Bank Razvityija), a Lanta-Bank és a Kregyitnij Agroprombank (Agropromkregyit) a legjelentősebb közvetlen külföldi beruházók. Az elemzés a bankok alacsony külföldi befektetési hajlandósága mögött a kedvező belföldi viszonyokat véli felfedezni.

3.2. Befektetési motivációk

Az olaj- és gáziparban működő orosz vállalatok erőforrások megszerzését szolgáló beruházásai (*resource seeking*), illetve a kutatás termelési (*upstream*) szegmens főként a Kaszpi-tenger vidékére, Irakra, Líbiára, Szudánra, Kolumbiára, Egyiptomra és Kazahsztánra összpontosít.

Az üzleti (*downstream*) szegmens, vagyis a feldolgozás és kereskedelem nemzetköziesedését a piac megszerzésére irányuló (*market seeking*) és a hatékonyság növelésére törekvő (*efficiency seeking*) beruházások motiválják.

A finomítókat és a disztribúciós infrastruktúrát (kereskedelmi egységeket) érintő beruházásoknál Közép- és Kelet-Európa, a FÁK-térség és az Egyesült Államok a befektetési célpontok. Igyekeznek minél közelebb kerülni a fogyasztói piacához, növelni a profitot a magasabb hozzáadott értékű termékek révén, és csökkenteni a szállítási költségeket. Ily módon megvalósulhat az egész értéklánc kontrollálása.

A vezetőkek és terminálok, azaz a szállítási infrastruktúra ellenőrzése az export biztonságát és a költségek csökkentését szolgálja; ez főként az EU, a FÁK és az USA vonatkozásában releváns.

Jó példák a Jukosz stratégiai előny, illetve képesség megteremtését célzó (*strategic asset/capability seeking*), a hosszú távú versenyképesség javítását szolgáló beruházásai: Litvániában a Mazeikiu Nafta, Szlovákiában a Transpetrol társaságok.¹³

A kereskedelmi akadályok (olyan nem tarifális eszközök, mint a kvóta) megkerülése (a kereskedelemhelyettesítő tőkeexport) mozgatja az acélkohászati társaságok EU-s és egyesült államokbeli aspirációit, de szerepe van a termelés diverzifikálásának is. Ez történt a Szeverształ stratégiai előny, illetve képesség megteremtését célzó beruházása esetén is az amerikai Rouge Industries vonatkozásában. A színesfémágazatban az erőforrások megszerzését szolgáló akvizíciók jelentek meg: a Norilskij Nyikel 20%-os részesedésszerzése a dél-afrikai Gold Fields Limitedben vagy a RuszAl ugyancsak 20%-os hányada az ausztráliai Queensland Alumina Limitedben ide sorolhatók.

Az afrikai nyersanyagbázis a gyémántkitermelésben érdekelt Alrosza számára úgyszintén vonzó, a vállalat jelen van Angolában.

A természeti erőforrásokra épülő társaságokon kívüli kör közvetlen külföldi befektetései sokkal visszafogottabbak, új keletű jelenségnek tekinthetők. Ezek az ágazatok kevésbé versenyképesek, s főként a hazai piacra termelnek. Sem a termelés, sem az előállított termékek meghatározó része nem felel meg a nyugati elvárásoknak. Ebből adódóan a fő befektetési célterületek a FÁK és bizonyos afrikai,

¹³ A két érdekelttség jövőbeli sorsa bizonytalan (lásd Jukosz-ügy). A 2005. november végi állapot szerint négy pályázó, a kazah KazMunaiGas, a lengyel PKN Orlen, a brit-orosz TNK-BP és a LUKoil, valamint amerikai partnere a ConocoPhillips van versenyben a Jukosz tulajdonában lévő Mazeikiu Nafta-részvényekért. A Mazeikiu Nafta társaság magában foglalja a balti államok egyetlen kőolaj-finomítóját (Mazeikiában), a butingei olajterminált, valamint kőolaj- és olajtermék-vezetéseket, illetve két szivattyúállomást. Az 515 kilométer hosszúságú csővezetékrendszer felett diszponáló Transpetrolban birtokolt 49%-os részesedést pedig a szlovák kormány kívánja visszavásárolni.

dél-amerikai államok lehetnek; ágazati szinten a járműgyártás és a távközlés emelhető ki. A távközlés hatalmas növekedési potenciált rejt a volt szovjet utódállamokban a piacszerző beruházásokhoz. Míg az orosz mobilpiacon a verseny különösen intenzív, addig a FÁK más országaiban ez jóval mérsékeltebb. 2001 óta mind a MegaFon, mind az MTSz aktív szereplő a térségben, 2004-ben pedig a VimpelCom is csatlakozott e körhöz. A legvonzóbb piacok Ukrajna, Fehéroroszország, Tadzsiszisztán, Kazahsztán és Üzbegisztán voltak. A következő állomás India lehet.¹⁴

4) AZ OROSZ FDI ÉS A GÁZ-, ILLETVE OLAJFÜGGŐSÉG

A 10. és a 11. táblázat a főbb orosz közép- és kelet-európai gáz-, valamint olajipari beruházásokat (a további orosz tőkebefektetések a *mellékletben* kaptak helyet), illetve az Oroszországból érkező földgáz- és nyersolajimporttól való függés mértékét foglalják össze.

Miként a gázszektorban a Gazprom, úgy az olajiparban a LUKoil a vezető orosz cég a közép- és kelet-európai beruházásokban. A LUKoilhoz tartozó töltőállomások száma a régióban meghaladja az 1200-at.¹⁵ (1. grafikon)

A 2004-ben EU-s taggá vált közép- és kelet-európai országok gázimportjuknak nagyjából 80, olajbehozataluknak 75%-át orosz forrásból szerzik be. Érthető a diverzifikációs törekvések (még akkor is, ha Oroszország a múltban megbízható partnernek bizonyult).

Más a helyzet a régi EU-országokban, ahol a közeljövőben növekvő mértékben számítanak az orosz szénhidrogénekre. Az Eurostat értékei szerint (a volu-

¹⁴ Liuhto–Jumpponen (2003), Vahtra–Liuhto (2004a és 2004b), Lisitsyn *et al.* (2005), UNCTAD (2005) pp. 7–8.

¹⁵ *Portfolio.hu*, 2005. július 19.

menről nincs információk) 2003-ban a kőolajimport 21,8%-a Oroszországból származott (1999-ben ez még csak 14,4% volt). Norvégia után (20 263 M euró) Oroszország (19 753 M euró) az EU-15 második legjelentősebb szállítója. A kőolajtermékeknel számottevőbb a függőség. Oroszország adta a behozatal 34,3%-át. Az EU-15-be érkező orosz gázimportról az Eurostat csak 2000-ig tüntet fel adatokat. Ekkor a gáz 11,5%-át az Oroszországi Föderációtól vették.¹⁶ (12. táblázat)

Am korántsem totálisan egyoldalú függőségről van szó: az orosz földgázexport 15,01, a nyersolajkivitel 13,66%-a a Visegrádi 4-ekhez kötődik (volumenadatok 2004-re). Sőt, a FÁK-on és a balti országokon túli (azaz nem „kedvezményes” áron számolt) földgáz-értékesítésnél a V4 súlya 2004-ben csaknem 20% volt.^{17;18} Mindezek a tények megerősítik az orosz beruházások mögött álló kereskedelmi érdekeket.

Az orosz olajcégek komoly konkurenciának számítanak a térség szereplői (OMV, PKN Orlen, Mol) számára; a nagy nemzetközi olajtársaságok folyamatosan vonulnak ki a térségből: A Shell eladta romániai töltőállomásait a Molnak, s 2005 végéig értékesíteni szándékozik a folyékony gázt forgalmazó üzletágát (Shell Gas Romania) is. 2002 decemberében a PKN Orlen 494 BP és Aral töltőállomást vásárolt Észak-Németországban. 2003 elején 55 magyarországi, 11 szlovákiai és 247 dél-németországi Aral márkanév alatt működő üzemanyagkút került az OMV birtokába. 2005 októberében a

BP csehországi Aral-egysége 70 töltőállomást értékesített az OMV részére.¹⁹ A lengyel Grupa Lotos pedig 39 benzinkutat és 14 kúthelyet vásárolt az amerikai Exxon Mobilhoz tartozó Essótól 2005 nyarán.²⁰ A Mol 2005. szeptember végén jelentette be, hogy a gazdaságos üzeméret hiánya miatt megszünteti lengyelországi kiskereskedelmi tevékenységét, a vevő a Lotos Paliwa vállalat, a Lotos Csoport tagja.²¹

Bár nehéz megítélni, hogy a rendelkezésre álló anyagi források miként alakulnak az orosz társaságoknál, és egy-egy régióbeli felvásárlási lehetőség milyen hosszú távú hasznot nyújt, egy biztos: hamis a „mindent megvesznek, ami mozog” közép-kelet-európai általánosítás, mert az orosz tőkeexportot jól átgondolt stratégia vezérli.

5) FÉLELMEK

A világ különböző pontjain vegyes érzelmekkel kísérik az orosz eredetű tőke térnyerését. A fejlődő országok általában üdvözlik az orosz befektetéseket. Számos fejlődő országban az orosz jelenlét az amerikai dominancia ellensúlya. A fejlett nyugati államokban az orosz vállalati térhódítás egyelőre nem váltott ki különösebb negatív reakciókat. Az elmúlt néhány évben – az akvizíciók volumenének növekedésével párhuzamosan – viszont egyre nagyobb figyelmet kapott az orosz cégek nyugati expanziója, főként ha a stratégiailag jelentős energetika volt a beruházás tárgya. A közép- és kelet-európai volt KGST-országok viszont nem ritkán idegenkedve szemlélik az orosz eredetű tőke előretörését. A Független Államok Közösségének országaiban sokkal nagyobb az orosz vállalatok befolyása,

¹⁶ *External and intra-European Union trade. Monthly statistics.* Eurostat, European Commission, 2000/12., p. 76.; 2001/12., p. 76.; 2002/12., p. 76.; 2003/12., p. 79.; 2004/7., p. 79.

¹⁷ Gosztamkom (2005) pp. 72–75.

¹⁸ Az Európába irányuló orosz gázexport ma Belaruszon és Ukrajnán keresztül zajlik. Másképp alakul a kép, ha majd (előreláthatólag 2010-re) elkészül a Németországot és Oroszországot közvetlenül összekötő, a Balti-tenger mélyén húzódó csővezeték. De árnyalja az erőviszonyokat a tervezett Nabucco gázvezeték megépítése (2011-re), amely Oroszország elkerülésével Közép-Ázsiából és a Kaszpi-tenger körzetéből szállítana földgázt Európába.

¹⁹ *Portfolio.hu* (2005. április 4.), *Népszabadság* (2004. november 24.), *EnergiaInfo.hu* (2005. június 16.), *eBroker.hu* (2005. október 11.).

²⁰ *EnergiaInfo.hu*, 2005. augusztus 26.

²¹ *Budapesti Értéktársaság*, 2005. szeptember 28.

mégis kisebb politikai ellenállás tapasztalható, mint Közép- és Kelet-Európában.²²

A bizalmatlanság mögött húzódó főbb okok a következőkben foglalhatók össze.

(1) *A volt Szovjetunió politikájáról megmaradt emlékek.* Történelmi megközelítésben legfőképpen a balti államok és Lengyelország érintett.

(2) *A stratégiai jelentőségű ágazatok, a „parancsnoki magaslato” feletti kontroll elvesztése.* A lengyelországi félelmek egyik megnyilvánulása a lengyel kormányzat számára 2004 áprilisában készített tanulmány, amely arra a következtetésre jutott, hogy a Mol Rt. és a PKN Orlen SA összeolvadása esetén a Jukosz igen gyorsan megszerezheti a lengyel–magyar olajcég feletti ellenőrzést.²³

(3) *A transzparencia hiánya.* A fogadó országok félelemmel reagálhatnak, ha nem világosak a befektetői célok, illetve ha nem nyíltan akvirálnak, hanem például *off-shore* társaságon keresztül.²⁴ Ez történt a BorsodChem-akvizíciónál is, ahol az Írországból bejegyzett Milford Holdings Ltd., majd a SIBUR International Ltd. a Gazprom megbízásából járt el. Az *off-shore* vállalatokon keresztül történő tőkekihelyezés egyébként a transznacionális vállalatok bevett szokása. Szintén bizalmatlanságra ad okot, ha a társaságok nem a nyugati normák (könyvelés, adózás, tőzsdei tájékoztatási kötelezettség) szerint működnek. A Jukosz-ügy ebből a szempontból is visszás. Korábban ugyanis a transzparens vállalatok között emlegették a Jukoszt (s valóban szívesen

fogadták külföldön), s a hajdani magas részvényárakat is ennek tulajdonították.

(4) *A vállalat megszerzése érdekében alkalmazott eszközök.* Öt negatív példa közismert a KKE-i térségben. Mindegyik esetben erős fenntartásokkal fogadták az orosz befektetőket.

(a) *Ventspils – Lettország.* 2003 elején az oroszországi olajvezeték-hálózatot ellenőrző állami vállalat, a Transznyefty – a ventspils-i olajterminál megszerzése érdekében technikai okokra hivatkozva – leállította a nyersolajszállítást a lett kikötőbe. A kormány 2003-ra tervezte 42,68%-os részesedésének magánkézbe adását. A 2003. évi lépés a 2002-es esztendő követő módszeres ellehetetlenítés (a szállítások mérséklése) záróakordja volt. A Transznyefty célja kézenfekvő volt: előbb csődbe vinni a kikötőt, majd nyomott áron megvásárolni. Mindez a tél közepén történt, amikor Ventspils helyét az újonnan felépített primorszki (Finn-öböl), valamint a (hidegebb hónapokban nem ritkán viharos) novorosszijszki (Fekete-tenger) kikötő vehette át, Primorszk viszont befagy. Az olajcégek végül vasúton voltak kénytelenek pótolni szállításukat.²⁵

(b) *Bulgartabak – Bulgária.* A példa a bulgáriai dohányipari társaság, a Bulgartabak 2002. évi privatizációjával függ össze. Az ügyben két momentum említhető. Egyrészt az az oroszországi bejelentés, amely szerint az orosz államnak tulajdonjogi igényei vannak a Bulgartabakkal szemben háborús kárpótlás címén egy állítólagos II. világháború utáni megállapodás alapján; igaz, ezt dokumentumokkal nem tudták alátámasztani. A követelésről levélben is értesítették a potenciális vevőket. A bolgár kormány egy 1953-as egyezményre hivatkozva, amely szerint a Szovjetunió (és így Oroszország) nem támaszthat igényt a bolgár va-

²² Liuhto–Jumpponen (2003) pp. 117–119.

²³ *EnergiaInfo.hu* (2004. április 19.), *Népszabadság* (2004. április 20.).

²⁴ A harmadik országon keresztül megvalósított beruházások védelmet is nyújthatnak: 2005 novemberében egy hollandiai bíróság elutasította a Rosznyeftyhez tartozó Juganszknjeftyegez (a Jukosz korábbi fő termelőegysége), egy 14 tagból álló bankszindikátus és a fő részvényes Menatepcsoport kérését, hogy tartsák befagyasztva a Jukosz holland leányvállalatának vagyonát. Így lehetőség nyílik a szlovák Transpetrolban és a litvániai Mazeikiu Naftában lévő részesedések értékesítésére. (*The Moscow Times*, 2005. november 8.)

²⁵ *The Wall Street Journal Europe* (2003. február 2.), *Oil and Gas Journal* (2003, 10. sz., pp. 31–34.), *RZD Partner Business Magazine* (2004. október 12.).

gyoneszközökre, elutasította a privatizációs eljárás lefolytatását megghiúsító követelést. Az ügy másik része a tender győztesének kihirdetéséhez kötődik (2002. augusztus), tudniillik a négy induló közül az orosz kapcsolatoktól egyedülként mentes, a Deutsche Bankhoz kötődő Tobacco Capital Partners (TCP)–Clar Innis konzorciumot neveztek meg nyertesnek. Még a tenderbontást követően (július végén) az Orosz Dohányipari Termékeket Forgalmazók Szövetsége (*Asszociacija Tabacsniĥ Disztributorov*), a Grandtabak közölte, hogy kitiltja a Bulgartabakot az orosz piacról, ha a privatizáció sérti az orosz érdekeket. A vesztesek végül megtámadták a döntést, majd a Legfelsőbb Közigazgatási Bíróság 2002 októberében érvénytelenítette azt.²⁶

- (c) *Mazeikiu Nafta – Litvánia.* Litvániában hosszú ideig uralkodó felfogás volt, hogy az orosz eredetű tőke távortartása nemzetbiztonsági érdek. 1994-ben kategorikusan visszautasították a LUK-oilt, amikor a butingei export/import olajterminál építésében való részvételért cserében részesedést kívánt szerezni. A másik hasonló mértékű politikai ellenállást kifejtő eset a Mazeikiu Nafta 1997–1999. évi privatizációja volt, amelynek során végül az amerikai Williams Internationalhez került a társaság részvényeinek 33%-a.²⁷ A csalódott LUKoil különféle technikai okokra hivatkozva korlátozta az olajexportot, ezért a finomító számos alkalommal kénytelen volt felfüggeszteni működését, amely tetemes veszteséget okozott a litvániai vállalatnak. A Mazeikiu 2001 közepén szállítási szerződést kötött a Jukossal, így az ellátási problémák megoldódni látszottak, de a veszteségtermelés tovább folyt. A Jukosz végül

2002-ben két lépésben jutott a részvények 53,7%-ához.²⁸

- (d) *BelTranszGaz – Fehéroroszország.* 2004 elején a Gazprom részleges gázszünete sújtotta Belaruszt, mivel Minszk a felajánlott 300 millió dollár helyett csak irreálisan magas áron, 2,5 milliárd dollárért lett volna hajlandó megvásárolni a belorusz BelTranszGaz gáz-társaság 51%-ától.²⁹ Az orosz oldal kiállításba helyezte a földgázár növelését is. Ez a közel-külföldre irányuló export vonatkozásában már évek óta napirenden lévő kérdés, amely érezhetően nem mentes a politikai megfontolásoktól sem. A piaci viszonyok felé való elmozdulásnak előbb-utóbb meg kell történnie, az átállás üteme viszont alku tárgya marad. (Bár a nyersolajjal ellentétben a földgáz esetében nem is beszélhetünk világpiacon árról.) 2003-ban Fehéroroszország az orosz belföldi árakkal megegyező 30 dolláros szinten jutott az importhoz, a megemelt ár 50 dollár lett volna.³⁰ Mivel a Gazprom a tranzitgázt is leállította (a fehéroroszek ebből pótolták hiányukat), a vita Lengyelországot (és Németországot) is érintette. A lengyel fél első reakcióként tárgyalásokat kezdett a norvég Statoillal.³¹ Lukasenko fehérorosz elnök kénytelen volt elviselni az áremelést, egyéb erő híján pedig az orosz–fehérorosz államszövetség létrehozásáról szóló egyezmény felülvizsgálatával fenyegette meg Putyint. Az Itera, a TranszNafta és a Szibur csak ideig-óráig pótol(hat)ták a kimaradást – magasabb áron. A Gazprom és a BelTranszGaz közötti szerződést végül csupán 2004 júniusában írták alá: 46,68 dollárban egyeztek meg (s a tranzitdíj is nőtt).³² A 2005. nyár eleji Gazprom-tervek úgy szóltak, hogy a

²⁶ *The Moscow Times* (2005. március 18., p. 6.), *CSIS Prospectus* (2002, 3. évf., 3. sz.), *Itogi* (2005. március 8.), *SofiaEcho.com* (2002. július 25.; 2003. február 6.).

²⁷ Zashv (2004) pp. 12–16.

²⁸ *Alexander's Gas and Oil Connections*, 2003. január 24., 8. évf., 2. sz.

²⁹ 2004 májusában a Gazprom azt nyilatkozta, hogy 500 millió dollárt kész fizetni.

³⁰ *HVG.hu*, 2004. február 18.

³¹ *Origo*, 2004. február 19.

³² *EnergiaInfo.hu*, 2005. január 4.

balti államok három év alatt zárkóz-
nának fel az európai átlag szintjére.
Míg 2005-ben az átlagár 185-190 dol-
lár körül alakulhat Nyugat-Európában,
addig Lettország 92-94, Litvánia 85,
Észtország 90, Moldova pedig 80 dol-
lárt fizet a gáz ezer köbméteréért.³³ A
radikális gázáremelés olyan mértékű
terhet jelenthet a balti államok számá-
ra, amely az infláció révén akár az
euróövezetbe való csatlakozást is ve-
szélyeztetheti. Az észti jegybankelnök
ezt 10%-nál nagyobb drágulás esetén
már reálisnak véli.³⁴ Ukrajna az orosz
szándékok szerint a jelenlegi 50 dollár
helyett 160 dollárral számolhatna a jö-
vőben.

- (e) *Rafinaria Gdanska/Grupa Lotos – Len-
gyelország.* Az orosz szál a Rafinaria
Gdanska kőolaj-finomító 75%-ának ér-
tékesítéséhez szövődik. A 2000-es évek
elején a Mol, a LUKoil–Rotch Energy
Ltd. páros, majd a PKN Orlen–Rotch
Energy konzorcium próbálkozott siker-
telenül. A kérdés ismét felmerült: esélyt
kaphat-e az orosz társaság. 2003 jú-
niusában, a privatizáció helyett, több
kisebb finomító összevonásával létre-
hozták a Grupa Lotost.

2003 júliusában került sor a nagy
vihart keltő bécsi találkozóra a lengyel
milliárdos, Jan Kulczyk (a PKN Orlen
5,6%-ának tulajdonosa) és az orosz
kém, Vlagyimir Alganov között, aki –
elmondása szerint – az orosz Egyesít-
ett Energiarendszerek (RAO JeESz)
képviselésében jelent meg. Alganov kö-
zölte Kulczykkal, hogy egy orosz olaj-
társaság 5 millió dollárt fizetett a len-
gyel privatizációs miniszter és a fino-
mító tulajdonosa, a Nafta Polska veze-
tőjének a fenti – végül sikertelen –
tender megnyerése érdekében. Kulczyk
azt mondta, hogy a finomító értékesí-
tése érdekében kész bevetni az elnök-
höz fűződő kapcsolatát.³⁵

³³ *The Moscow Times* (2005. június 8., p. 6.),
FigyelőNet (2005. december 2.).

³⁴ *Világgazdaság*, 2005. június 27.

³⁵ *Népszabadság* (2002. július 20.), *FigyelőNet*
(2002. július 10.), *Origo* (2002. augusztus 23.,

Egyes közép- és kelet-európai orszá-
gok külpolitikai célokat, „olaj- és gáz-
diplomáciát” sejtene az orosz beruhá-
zási szándékok mögött. Tény, hogy
nem egy oroszországi társaság még
mindig, vagy éppen újra, állami tulaj-
donban áll. 2005. június közepe óta
az orosz államnak ismét több mint
50%-nyi Gazprom-részesedése van;³⁶ az
orosz gázmonopólium pedig igen aktív
a belföldi akvizíciók terén (Szibnyefty,
OMZ). Másfelől Putyin elnök bizalma-
sai magas pozíciókat kaptak a szek-
torban.³⁷ A Gazpromban Dmitrij Med-
vegyev (miniszterelnök-helyettes, az el-
nöki adminisztráció korábbi vezetője),
a Rosznyefty olajipari vállalatban Igor
Szecsin (az elnöki adminisztráció he-
lyettes vezetője), az olajtermék-szállító
és olajtermék-vezetéseket üzemeltető
Transznyeftyeproduktban Vlagyiszlav
Szurkov (az elnöki adminisztráció má-
sik helyettes vezetője), a kőolajvezeté-
kek felett őrködő Transznyeftyben Vik-
tor Hrisztyenko (ipari és energetikai
miniszter) az igazgatótanács elnöke. Az
utóbbi három társaság mindegyike ál-
lami kézben van.

A fentiekén túl a régió fogadó or-
szágait három további kérdés foglal-
koztatja.

(5) Garantálható-e a tulajdonjogok és ál-
talanban a *rule of law* érvényesülése
Oroszországban, illetve ezek sérülése mi-
lyen hatást gyakorol a külföldi érdekelt-
ségre. Lásd például a Mazeikiu Nafta-
részvények árfolyamesését és -emelkedését
a Jukoszt érintő döntések függvényében.³⁸

(6) Komoly dilemma, vajon az orosz for-
ráscég exportálja-e az oroszországi in-
tézmenyi-jogi keretek között megszokott

2002. szeptember 25., 2003. június 12.), *Napi
Online* (2002. november 11.), *The Economist*
(2004. október 21.), *The Financial Times* (2004.
november 1.), *FigyelőNet* (2004. december 4.).

³⁶ *FigyelőNet*, 2005. június 26.

³⁷ Igaz, ez nem csak a gáz- és olajiparban tör-
tént így.

³⁸ *Financial Brokerage Company „Jisu
tarpininkas”* (2003. november 4.), *The Moscow
Times* (2005. március 28., p. 6.).

korruptió, vesztegetési és pénzmosási technikákat, s milyen vállalati kultúrát honosít meg a fogadó országban.

(7) Végül fontos szempont, hogy a társaságok milyen hatékonysági-termelékenységi szintet produkálnak, és a megvásárolt vállalat működése biztosított-e hosszú távon.³⁹ Bár sem a hazai, sem a külföldi befektetőtől nem várható el, hogy vesztegetést termelő üzemet hosszú távon működtessen, privatizáció esetén kiköthető a beruházási kötelezettség vállalása, valamint a dolgozók bizonyos időtávra való foglalkoztatása. A gyakorlat azt mutatja, hogy az orosz tulajdonnal működő KKE-i társaságok eredményesek, noha – természetesen – léteznek sikertelen esetek. Információink szerint a LUKoil például nem teljesítette az első évben beruházási kötelezettségét a szerbiai Beopetrolban.⁴⁰ Kudarccal kísérte a RuszAl nagyváradi (Cemtrade)⁴¹ és a Mecsel horvátországi (Mechel Zeljezara) tőkebefektetéseit.⁴²

Mindazonáltal még a 6. pont esetében sem beszélhetünk általános negatív tapasztalatokról, a többi visszás példa kapcsán pedig óva intünk attól, hogy azokat jól bevett üzleti magatartásként könyveljük el. A felsorolás azt szemlélteti, hogy milyen tényezőket vesznek figyelembe a fogadó országok, és miért.

6) JÖVŐBELI LEHETŐSÉGEK

A természeti erőforrásokon alapuló, oroszbázisú, főként kitermelőipari transznacionális társaságok számára az elmúlt időszakban kialakult magas nemzetközi energiahordozó- és nyersanyagárak hatalmas exportbevételket eredményeztek, így az ágazat szereplői tovább tudják erősíteni külföldi pozícióikat a közvetlen beruházások megvalósítása révén régiókn-

ban (s globális szinten egyaránt). Ehhez a közép- és kelet-európai térség privatizációi is még számos lehetőséget teremtenek.⁴³

A két csatlakozó ország, Románia és Bulgária iránti orosz érdeklődés meghatározó marad. 2003-ban a LUKoil Neftochim adta a bolgár GDP 9%-át, s a társaság a legnagyobb adófizető Bulgáriában.⁴⁴ A LUKoil 2005 novemberében ismertetett tervei is impozánsak: az elkövetkező 6 évben 1 milliárd dollárt kíván beruházni Bulgáriában, ebből 750 milliót a burgaszi finomító fejlesztésére, 250 milliót pedig a töltőállomás-hálózat bővítésére.⁴⁵

A LUKoil Romániában a Romgaz gázipari vállalat megvásárlása iránt érdeklődik. A román kormány 2006 végéig tervezi eladni többségi részesedését. A társaság évente 7 milliárd köbméter földgázt állít elő.⁴⁶ A villamosenergia-szektorban 2006 elején alkalom adódik megvásárolni a legnagyobb román áramszolgáltató (1 millió fogyasztó), a Mutenia Sud SA 67,5%-át.⁴⁷

A Nyugat-Balkánon ismét Szerbia a LUKoil terjeszkedésének terepe: az orosz fél elkötelezett a Naftna Industrija Srbije (NIS) olajtársaság iránt. 2005. június 29-én a LUKoil és a NIS szándéknyilatkozatot írtak alá egy közös vállalat létrehozásáról, s így hosszú távon is garantált lenne a NIS finomítóinak 1,5-4,5 millió tonnás éves kőolajsükséglete.⁴⁸ A szerb parlament 2005. szeptember 22-én hagyta jóvá a privatizáció tervét.⁴⁹ Kérdéses, hogy az orosz tőke vagy a „helyi oligarchák” lelnek nagyobb támogatásra.⁵⁰

Az olaj- és gázágazatban maradván, a horvátországi INA-privatizáció második

³⁹ Zashv (2004).

⁴⁰ *Tőzsdefórum*, 2005. március 9.

⁴¹ *HVG*, 2004. június 19., 25. sz., pp. 33–34.

⁴² *Mechel Prospectus*, 2004. október 29., p. 56.

⁴³ Lásd bővebben: *Central & Eastern European Mergers & Acquisitions Survey 2003 és 2004*. PricewaterhouseCoopers, 2004 és 2005.

⁴⁴ *SofiaEcho.com*, 2004. február 26.

⁴⁵ *HVG.hu*, 2005. november 17.

⁴⁶ *Napi Online*, 2005. augusztus 2.

⁴⁷ *Világgazdaság* (2005. július 29.), *Finance.cz* (2005. november 11.).

⁴⁸ *Portfolio.hu*, 2005. július 19.

⁴⁹ *Népszabadság Online*, 2005. augusztus 23.

⁵⁰ *Kommerszant*, 2005. december 1.

fázisának előkészítése folyamatban van. A horvát kormány 75% mínusz egy részvény felett diszponál, a Molnak 25% plusz egy szavazata van a cégben (s bár nem lehetetlen, mégis meglepő lenne, ha másik stratégiai partner is helyet kaphatna).⁵¹

Bosznia–Hercegovina állami tulajdonban lévő energetikai társaságai is célpontok lehetnek, így például a Bosanski Brod-i olajfinomító (2005 októberében egy közös vállalat létrehozására írtak ki pályázatot).⁵² (2. grafikon)

Macedónia szintén nem marad feltérképezetlen. A macedón kormánnyal kötött megállapodás értelmében a LUKoil 50 millió dollár értékben 40 töltőállomást és 3 olajtárolót kíván felépíteni másfél éven belül Macedóniában; a létesítményeket a bolgár finomítóból látnák el.⁵³

Az Itera és a macedóniai Toplifikacija 2004 decemberében hozott létre közös vállalatot egy 200 megawattos modern gáztüzelésű erőmű (áram és hő) létesítése céljából. A 120 millió euró értékű projekt kivitelezésének kezdetét 2005 októberére tervezték, és két év alatt készülne el. Becslések szerint az ország éves áramtermelésének ötödét fogja fedezni.⁵⁴

A nyolc új EU-tagállam közül a Baltikumban nőnek a leglátványosabban az orosz beruházások. A történelmi kapcsolódások, az orosz kisebbség és az orosz nyelvet beszélők magas aránya, valamint a „balti-tengeri kapu” nem elhanyagolható szempont ebben. 2005. nyár végi hír, hogy Lettország értékesíteni kívánja 38,6%-os részesedését a Ventspils Naftából.⁵⁵

A Visegrádi 4-ekben nem valószínűsíthünk folyamatos növekedést az orosz közvetlen tőkebefektetésekben, inkább

egy-egy nagyobb ügylet révén emelkedhet számottevően az FDI-pozíció. Lengyelországban a PKN Orlen, a PGNiG (Lengyel Olajbányászati és Gázipari Társaság) és a Grupa Lotos részvényei kerülhetnek a figyelem középpontjába. Magyarországon a Mol 11,7%-os állami kézben lévő csomagja a Gazprom és a LUKoil számára is értékes volna, ám a 2005. december 1-jei bejelentés alapján a Mol Rt. kapott vételi opciót 10%-nyi részvény megvásárlására.⁵⁶

A Balkán-félszigeten talán egyedül a kicsi – de erős versennyel jellemezhető – szlovén piacon, amely eddig is kimaradt a látókörből, nem számolhatunk az orosz közvetlen beruházási tőke élénkülésére. Nem elhanyagolható szempont, hogy Szlovénia nem vásárol Oroszországból nyersolajat (olajtermékeket igen), s bár a földgázimport döntő része a Gazpromtól érkezik, az orosz fél számára ez csupán 0,11%-os exportrészesedés (2004. évi adat).⁵⁷

Várhatóan a jövőben sem enyhül a közép- és kelet-európai országok ódzkodása az orosz tőkéből. Az orosz jelenlét mértékét pedig továbbra is csak a vállalati adatok aprólékos elemzése révén becsülhetjük meg.

* * * * *

⁵¹ *Index* (2005. szeptember 23.), *Origo* (2005. október 12.).

⁵² *Southeast European Times*, 2005. november 10.

⁵³ *Portfolio.hu* (2005. június 14.), *The Moscow Times* (2005. június 15., p. 6.).

⁵⁴ *Itera Press Service*, 2005. augusztus 25.

⁵⁵ *Baltic Rim Economics*, 2005. augusztus 31., 4. sz.

⁵⁶ *Népszabadság* (2005. december 2.), *Portfolio.hu* (2005. december 1. és 2.).

⁵⁷ *Gosztamkom* (2005) 75. o., Vahtra–Liuhto (2004a) p. 19.

TÁBLÁZATOK, GRAFIKONOK

1. táblázat
Az orosz rezidensek közvetlen külföldi beruházásainak állománya (*stock*) az év végén
(Mrd USD, %)

	1995	2000	2001	2002	2003	2004
<i>WIR</i> (2003), Mrd USD	3,02	12,40	14,73	18,02	–	–
<i>WIR</i> (2004), Mrd USD	3,02	20,14	32,44 ¹	47,68	52,00	–
<i>WIR</i> (2005), <i>FDI Database Update</i> , Mrd USD	..	20,14	81,87 ²
<i>OKB</i> (2004), Mrd USD	..	20,14	32,44	54,61	72,27	–
<i>OKB</i> (2005a), ³ Mrd USD	..	20,14	44,22	62,35	90,87	103,70
Oroszország/Világ (<i>WIR</i> 2004), %	0,10	0,34	..	0,66	0,63	–
Oroszország/Világ (<i>WIR</i> 2005), %	..	0,33	0,84 ⁴
Oroszország/KKE (<i>WIR</i> 2004), %	48,94	76,79	..	82,27	78,66	–
Oroszország/KKE (<i>WIR</i> 2005), %	..	76,77	81,74 ⁵
Világrangsor (<i>UNCTAD FDI database</i>)	20	21	–

¹ UNCTAD FDI database. ² Becslés. ³ A 2005. július 12-i revízió szerinti állapot. ⁴ Oroszország (*OKB* 2005a)/Világ (*WIR* 2005, az *OKB* 2005a adataival korrigálva)=1,06%. ⁵ Oroszország (*OKB* 2005a)/KKE (*WIR* 2005, az *OKB* 2005a adataival korrigálva)=85,01%.

Megjegyzés: Az UNCTAD az Orosz Központi Bank adatait használja. KKE (Közép- és Kelet-Európa): a 8 új EU-tag (Észtország, Lettország, Litvánia, Lengyelország, Csehország, Szlovákia, Magyarország és Szlovénia), Délkelet-Európa (Románia, Bulgária, Horvátország, Bosznia–Hercegovina, Szerbia és Montenegró, Macedónia, továbbá Albánia), Belarusz, Ukrajna, Moldova, valamint Oroszország (a Független Államok Közösségéből).

2. táblázat
A kihelyezett orosz FDI-állomány (az év végén),
illetve a közvetlen beruházási tőke évi beáramlása Oroszországba
és a kiáramló orosz FDI alakulása a fizetési mérleg alapján
(M USD)

	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004
<i>Állományi adatok</i>													
Kihelyezett	71	183	332	345	426	970	373	1076	20141	44219	62348	90873	103692
<i>Áramlások</i>													
Kiáramlás	1566	1022	281	606	923	3184	1270	2208	3177	2533	3533	9727	10346
Beáramlás	1161	1211	690	2066	2579	4865	2761	3309	2714	2748	3461	7958	12479
Egyenleg	-405	189	408	1460	1656	1681	1492	1102	-463	216	-72	-1769	2132

Forrás: Az állományadatokra 1992 és 1999 között: *UNCTAD FDI Database Update*, a többi évre: *OKB* (2005a), amely a 2005. július 12-i revízió szerinti állapot. Az áramlásokra: *OKB* (2005b); a legutolsó felülvizsgálat az 1993. évre: 2005. május 12., az 1994 és 2000 közötti időszakra: 2003. január 5., 2001-re: 2004. január 22., 2002-re: 2004. április 1., 2003-ra: 2005. január 11., 2004-re: 2005. október 3.

3. táblázat
Az orosz FDI-kiáramlás és a nettó privát tőkekiáramlás, az év végén
(Mrd USD, %)

	'93- '96 ¹	'93- '97 ¹	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004
WIR (2003), Mrd USD	4,881	3,184	1,270	2,208	3,177	2,533	3,284	-	-
WIR (2004), Mrd USD	..	1,027	1,270	2,208	3,177	2,533	3,533	4,133	-
WIR (2005), FDI Database Update, Mrd USD	3,533	9,727	9,601
Nettó privát tőkekiáram- lás, (OKB 2005), Mrd USD	23,8	18,2	21,7	20,8	24,8	15,0	8,1	1,9	9,3
Oroszo./Világ (WIR04), %	0,18	0,20	0,27	0,35	0,59	0,68	-
Oroszo./Világ (WIR05), %	0,54	1,58	1,31 ²
Oroszo./KKE (WIR04), %	54,65	89,76	78,95	71,43	72,46	58,76	-
Oroszo./KKE (WIR05), %	71,55	76,95	76,04 ³
Világrangsor (UNCTAD FDI database)	22	17	-

Megjegyzés: ¹ Éves átlagok. ² Oroszország (OKB 2005b)/Világ (WIR 2005, az OKB 2005b adataival korrigálva)=1,42%. ³ Oroszország (OKB 2005b)/KKE (WIR 2005, az OKB 2005b adataival korrigálva)=77,37%.

4. táblázat
Az orosz FDI-kiáramlás földrajzi szerkezete
1995 és 1999 között

Fogadó ország	M USD	%
Amerikai Egyesült Államok	1544,2	23,05
Németország	1053,9	15,73
Észtország	34,2	0,51
Lettország	94,7	1,41
Litvánia	2,7	0,04
Lengyelország	1112,2	16,60
Csehország	11,7	0,17
Szlovákia
Magyarország	32,9	0,49
Szlovénia	1,6	0,02
Románia	3,2	0,05
Bulgária	45,4	0,68
Horvátország	10,2	0,15
Összes	6700,3	100,00

Megjegyzés: Kalotay becslése a fogadó országok statisztikáit a Goszkomsztat (Oroszország Állami Statisztikai Bizottsága, ma: Szövetségi Statisztikai Szolgálat) adatsoraival korrigálva.

Forrás: Kalotay (2003) pp. 11–13. alapján saját számítás.

5. táblázat
Az Oroszországból származó FDI
10 legjelentősebb célországa
2002 és 2003 között
(%)

Fogadó ország	Részesedés (%)
Ukrajna (FÁK)	13,9
Belarusz (FÁK)	4,8
Kína	4,3
Németország	4,3
Üzbegisztán (FÁK)	4,3
Kazahsztán (FÁK)	3,9
Lettország	3,5
Románia	3,5
Egyiptom	3,0
Vietnam	3,0
A fentiek együtt	48,5

Forrás: UNCTAD, FDI/TNC database. www.unctad.org/fdistatistics és OCO Consulting, LOCOMonitor (a zöldmezős beruházásokra).

Idézi WIR (2004) p. 74.

6. táblázat
Az Oroszországból származó FDI-állomány nagysága a 2004-ben EU-taggá vált KKE-országokban, Máltán, Cipruson, Romániában és Bulgáriában, december 31-én

Fogadó ország	Év	Orosz FDI-állomány (M USD)	Az orosz FDI-részesedés nagysága (%)	Oroszország helye a befektetői rangsorban	Az egy főre jutó orosz FDI-állomány nagysága (USD)
Észtország	2004	197,07	1,96	9	147,85
	2003	101,24	1,45	11	75,95
	2001	43,71	1,38	9	32,79
Lettország	2003	171,20	5,28	9	74,23
	2001	131	5,3	7	55
Litvánia	2003	288,30	5,8	8	79,91
	2001	48,00	1,6	13	13,30
Lengyelország	2004	409,1	0,48	20	10,59
	2003	1291,90	1,78	11	33,45
	2001	1286	2,3	10	33,29
Csehország	2003	30,7	0,07	29	3,00
	2001	18,0	0,08	29	1,76
Szlovákia	2003 (jún. 30.)	< 10,0	< 0,10
	2001 (szept. 30.)	9	1,6	..	2
Magyarország ¹	2003	74,1	0,22	21	7,39
	2001	64,1	0,25	19	6,39
Szlovénia ¹	2003	-4,70	-	-	-
	2001	-1,50	-	-	-
Románia	2001 (szept. 30.)	4	0,05	..	0,2
Bulgária ¹	2004	42,6	0,60	17	5,72
	2003	49,4	1,00	15	6,63
	2001 ²	37,9 (205)	1,14 (4,6)	15 (8)	5,08 (27)
Ciprus	1997–2002 (<i>flow</i>)	284,69	-	-	-
Málta	2002	0,00	0,00	..	0

Megjegyzés: ¹ Milliő eurőban. ² *Liuhto-Jumpponen* (2003) adatait zárójelben adtuk meg. A Bolgár Nemzeti Bank 1999-re 144,5 millió dollárt kalkulált.

Forrás: Központi bankok (Bulgária, Magyarország, Szlovénia, Észtország és Csehország esetében), *Vahtra-Liuhto* (2004a és 2004b) és *Liuhto-Jumpponen* (2003) (Ciprusra, Szlovákiára, Litvániára és Lettországra), *PAIIZ-Lengyel Információs és Befektetési Ügynökség* (a lengyel értékekre), *CIA World Factbook* (a népességszámra), és saját számítások.

7. táblázat
A 10 vezető nem pénzügyi, oroszbázisú TNC, a külföldi kihelyezések alapján,
a hajózási társaságok kivételével¹

Társaság	Ágazat	A társaság meghatározó szereplői és a kapcsolódó milliárdosok	A külföldi tőkeva- gyon becült nagysága (Mrd USD)
Természeti erőforrásokon alapuló			
Gazprom	Olaj és gáz	Állam, Alekszej Miller, Alekszander Rjazanov, Andrej Kruglov, (korábban: <i>Rem Vjahirev, Vjacseszlav Seremet, Alexander Puskin</i>)	> 10
LUKoil	Olaj és gáz	<i>Vagit Alekperov, Leonyid Fedun, Ravil Maganov</i> , (korábban: <i>Ralif Szafin</i>)	8–9
RuszAl	Alumínium	<i>Oleg Gyeripaszka</i> , (korábban: <i>Roman Abramovics</i>)	2,5–3
Norilszkij Nyikel	Szinesfémek	<i>Mihail Prohorov, Vlagyimir Potanyin</i>	2
Itera	Olaj és gáz	Igor Makarov	1–1,5
Jukosz	Olaj és gáz	<i>Változások</i> ² Steven Theede, Bruce Misamor, Jurij Bejlin	1
Rosznyefty	Olaj és gáz	Állam, Szergej Bogdancsikov	0,5
Alosza	Gyémánt	Állam, regionális kormányzat, Vlagyimir Kalityin, (korábban: <i>Vjacseszlav Stirov</i>)	0,5
Szeversztal	Acél	<i>Alekszej Mordasov</i>	0,5
Nem a természeti erőforrásokon alapuló			
OMZ	Nehézipari gépgyártás	Gazprombank, (Kaha Bendukidze), Mihail Koszolapov	0,5–1

Megjegyzés: A 2004. évi 100 leggazdagabb orosz közé jutottakat dőlten tüntettük fel. ¹ Lásd például a *Novoship* hajózási társaságot 1,107 milliárd dolláros külföldi vagyonával 2003-ban. ² A Jukoszhoz kapcsolódó milliomosok sora a 2004. évi állapotnak megfelelően a leggazdagabbtól kezdve: Mihail Hodorkovszkij, Leonyid Njevzlin, Mihail Brudno, Vlagyimir Dubov, Platon Lebegyev, Vaszilij Sahnovszkij, Szergej Muravlenko, Alekszej Golubovics, Jurij Golubev, Viktor Ivanyenko és Viktor Kazakov.

Forrás: Vahtra–Liulto (2004a és 2004b), WIR (2004), *Forbes* (Russia's 100 Richest 2004), *Kommersant.com* (2004. augusztus 1.), *The Moscow Times* (2005. november 10.) és a társaságok honlapjai.

8. táblázat

Az oroszbázisú vállalatok helye a közép- és kelet-európai térség 25 legjelentősebb nem pénzügyi transznacionális társasága között a külföldi tulajdonú tőkék alapján

Vállalat	Rangsor a külföldi eszközök alapján				TNI ¹ (%)				Rangsor a TNI alapján			
	'02	'01	'00	'99	'02	'01	'00	'99	'02	'01	'00	'99
LUKoil	1 (5354,0)	1	1	1	33,8	35,0	34,7	29,8	11	10	11	15
Novoship Co.	2 (962,9)	2	2	–	55,5	55,5	53,7	–	4	4	6	–
Norilskij Nyikel	4 (502,0)	–	–	–	27,2	–	–	–	13	13	–	–
Primorsk Shipping	5 (331,8)	6	4	5	71,3	63,2	59,4	59,4	1	2	5	6
Far Eastern Shipping ²	10 (123,0)	9	7	7	22,8	22,8	38,8	38,8	18	15	10	8

Megjegyzés: Zárójelben a külföldi eszközök millió dollárban. A *Primorsk Shipping* orosz megfelelője: Primorszkoje Morszkoje Parohodszto. A *Far Eastern Shipping* orosz neve: Dalnyevosztocsnoje Morszkoje Parohodszto. Az utóbbi kettő és a *Novoship* hajózási társaságok. ¹ A *transznacionalizációs index* (TNI) a következő három mutató átlaga: a külföldi eszközök aránya az összes eszközben, a külföldi eladások aránya az összes eladáshoz képest, és a külföldi alkalmazottak aránya az összes alkalmazotthoz viszonyítva. ² 2001-es adat.

Forrás: WIR (2004) p. 317., WIR (2003) p. 191., WIR (2002) p. 112., WIR (2001) p. 115.

9. táblázat

A 10 vezető nem pénzügyi TNC Délkelet-Európából és a FÁK-ból a külföldi eszközök alapján 2003-ban

Helyezés		Vállalat	Vagyoni (M \$)		Eladás (M \$)		Alkalmazottak ³		TNI (%)
Külföldi eszközök	TNI		Külf.-i	Összes	Külf.-i	Összes	Külf.-i	Összes	
1	4	LUKoil	7 247	26 574	16 260	22 118	13 929	150 000	36,7
2	10	Norilskij Nyikel	1 518	5 916	1 518	11 253	1 569	96 520	13,6
3	3	Novoship	1 107	1 213	317	395	65	4 782	57,6
4	2	Pliva d.d. (CR)	925	1 629	908	1 078	3 500	6 780	64,2
5	5	RuszAl	691	6 085	3 660	4 509	5 490	63 458	33,7
6	1	Primorsk Shipping	382 ¹	442	104 ²	134	1 305 ²	2 611	71,3
7	7	Mecsel	121	1 835	1 048	2 050	12 578	84 982	24,2
8	6	Podravka Csoport CR)	104	571	210	480	1 241	7 376	26,3
9	8	Far Eastern Shipping	52 ¹	160	57 ²	180	166 ²	4 000	22,8
10	9	Alrosza	46	4 630	886	1 955	8 ²	46 998	15,4

Megjegyzés: CR: Horvátország. ¹ 2001. évi adat. ² 2002-ben. ³ Az alkalmazottak száma.

Forrás: WIR (2005) p. 272.

10. táblázat
Főbb orosz gázipari beruházások Közép- és Kelet-Európában,
Oroszország súlya a földgázimportban, továbbá a KKE-i régió részese-
dése az orosz földgázexportból

Fogadó ország	Beruházó	Vállalat	Rész (%)	Tevékenység	I. (%)	II. (%)	III (%)
Észtország	Gazprom	Eesti Gaas AS	37,02	Földgáz-kereskedelem, az észt gázszállító hálózat fejlesztése	100	..	0,52 (0,51)
	Itera		9,75				
Lettország	Gazprom	Latvijasz Gaze	34	Földgáz és cseppfolyós gáz ke- reskedelme, a lett földgázipar és a kapcsolódó szolgáltatások fejlesztése, modernizációja	100	100,00 (..)	1,23 (1,05)
	Itera		16				
			Itera Latvija	100			
Litvánia	Gazprom	AB Lietuvos Dujos	37,1	Gázimport, -kereskedelem, a litván gázszállító hálózat fejlesz- tése	100	100,00 (..)	1,62 (1,72)
		UAB Stella-Vitae	30	Olaj, gáz és a gázfeldolgozás során keletkezett termékek ke- reskedelme			
Lengyelo.	Gazprom	EuRoPol Gaz SA	48	Földgázszállítás, a Jamal-Európa lengyel szakasza feletti tulajdon- jogok gyakorlása, építés, üze- meltetés	99	86,81 (89,43)	3,50 (4,30)
		Gas Trading SA	16	Földgáz és cseppfolyós gáz ke- reskedelme			
Csehország	Gazprom	Gas-Invest SA	37,5	Gázértékesítés, -szállítás és álta- lános kereskedelmi tevékenység	82	73,27 (73,07)	3,68 (4,25)
Szlovákia	Gazprom	Slovrusgas	50	Gázszállítás és -kereskedelem, általános kereskedelmi tevékeny- ség	100	100,00 (100,00)	2,72 (4,04)
Magyaro.	Gazprom	Panrusgáz Rt.	40	Földgázimport és -értékesítés	81	85,11 (85,53)	5,12 (6,05)
Szlovénia	62	50,91 (60,00)	0,11 (0,39)
Románia	Gazprom ¹	Wirom Gas SA	26	Gázimport	100	77,97 (91,38)	2,29 (2,98)
		WIEE Romania SRL (nem aktív)	50	Gázkereskedelem			
Bulgária	Gazprom	Overgas Inc. AD	50	Gáz kis- és nagykereskedelme, gázelosztó hálózat építése és üzemeltetése	94	100,00 (100,00)	1,58 (1,66)
		Topenergy	100	Gázkereskedelem és -szállítás			
Horvátó.	94,59 (100,00)	0,19 (0,36)
Szerbia–M.	Gazprom	Jugorosgas	50	Gázkereskedelem és -szállítás	..	100,00 (..)	1,24 (1,09)
Bosznia–H.	0,18 (0,12)

Megjegyzés. ¹ A ZGG GmbH-n keresztül. I.: Oroszország részaránya a KKE-i országok földgázimportjában 2000-ben. (*The Economist* [2004. december pp. 11–17., 63–65.] a balti államokra, *Liivto* [2002] p. 15. a többi országra.) II.: Oroszország súlya a csővezetéken érkező földgázimportban 2004-ben (és 2003-ban). Leszerződött mennyiségek, megeshet, hogy nem tükrözik a valós szállításokat. (Saját számítások a *BP Statistical Review of World Energy 2004, 2005* alapján.) III.: A KKE-i államok részese-
dése (volumenada-
tok) az orosz földgázexportból 2004-ben (és 2003-ban). (Saját számítások a *Gosztamkom* [2005] p. 75. és a *Gosztamkom* [2004] p. 85. alapján.)

Forrás: PAIILZ; *Gazprom Annual Report 2004*. Gazprom, Moszkva, 2005; *Gazprom in Figures 2000–2004*. Gazprom, Moszkva, 2005; *AK&M Online News* (2005. augusztus 25.); *The Moscow Times* (2005. május 18., p. 6.); *AS Eesti Gaas Annual Report 2004*. Tallinn, 2005, p. 5.; *Group Financial Statements (IFRS) 2004 of ZGG-Zarubezhgaz-Erdgashandel-Gesellschaft mbH (ZGG)*. ZGG, 2005, p. 14.; és a társasá-
gok honlapjai.

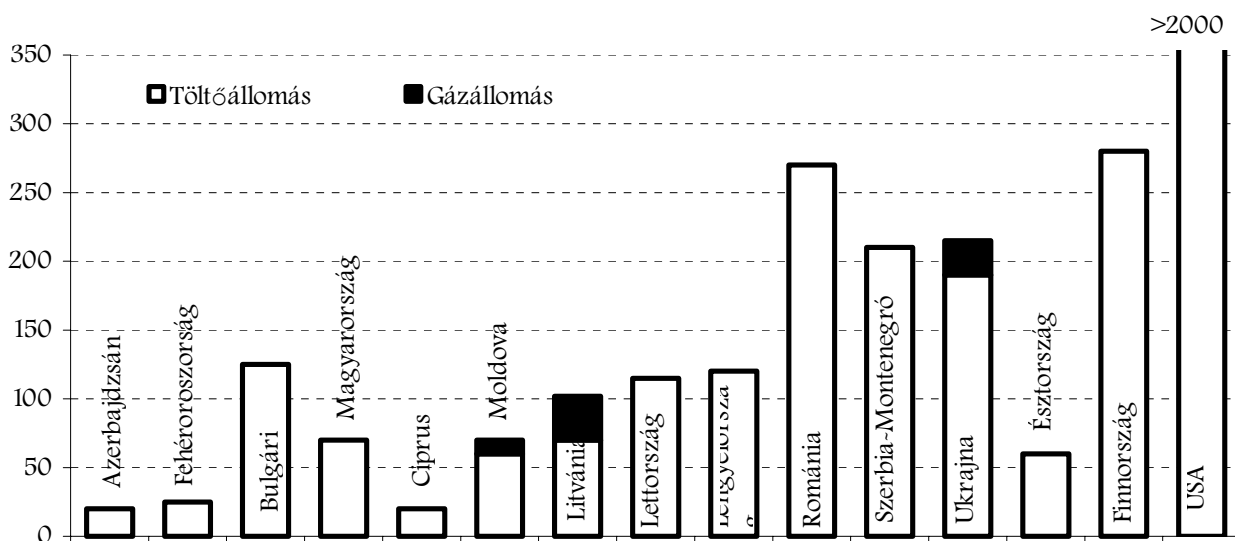
11. táblázat
Főbb orosz olajipari tőkeberuházások Közép- és Kelet-Európában,
Oroszország súlya a nyersolaj-importban, valamint a KKE-i régió részesedése
az orosz nyersolaj- és kőolajtermék-exportból

Fogadó ország	Beruházó	Vállalat	Rész (%)	Tevékenység	I. (%)	II. (%)	III. (%)
Észtország	LUKoil ¹	LUKoil Eesti	..	Üzemanyag-kereskedelem Észtországban		0,58	5,18
Lettország	Transznyeftyc-Produkt	LatRosTrans SIA	34	A főbb lettországi olajvezetékek tulajdonosa és üzemeltetője, nyersolaj és olajtermékek szállítása		1,01	0,60
	LUKoil ¹	LUKoil Baltija R	..	Üzemanyag (LPG is) kis- és nagykereskedelme, töltőállomások			
Litvánia	Jukosz	Mazeikiu Nafta	53,7	Olajfinomítás, <i>off-shore</i> olajterminál, olajvezeték	90	3,42	0,56
	LUKoil ¹	LUKoil Baltija UAB	..	A LUKoil Baltija Csoport holdingközpontja			
		Mažeiki autotransporto kis UAB	..	Üzemanyag szállítása a LUKoil és más litvániai töltőállomások számára			
		LUKoil Baltija Servisas UAB	..	A litvániai töltőállomások működtetése			
LUKoil K dainiai UAB		..	Olajtermékek tárolása, nagykereskedelme				
Lengyel.	LUKoil	LUKoil Polska	100	LPG-töltőállomások, nagykereskedelem	100	8,05	0,13
Cseho.	..				65	1,88	0,00
Szlovákia	Jukosz	Transpetrol AS	49	Olajvezeték-üzemeltetés, szállítás és tárolás, telekommunikációs tevékenység	100	2,66	0,02
Magyar.	LUKoil	LUKoil Downstream Magyar. Ker. Kft.	100	Üzemanyag kis- és nagykereskedelme, töltőállomások	100	2,54	0,45
Szlovénia	..				0	–	0,17
Románia	LUKoil	Petrotel-LUKoil	94,7	Olajfinomítás, töltőállomások, tartálytelep	55	0,96	0,08
		MV Properties SRL	100	Töltőáll., üzemanyag-tároló létesítmények			
Bulgária	LUKoil	LUKoil Neftochim Bourgas AD	93,16	Olajfinomítás, petrolkémiai komplexum	5	0,23	0,05
		LUKoil Bulgaria	100	Kőolaj-, illetve vegyipari (petrol-, polimerkémiai) termékek exportja és forgalmazása, töltőáll., olajterminálok			
Horvát.	0,63	0,01
Szerbia–M.	LUKoil	Beopetrol	79,53	Olajtermék-forgalmazás, töltőállomások	..	0,04	0,05
Bosznia–H.	0,06	–

Megjegyzés: ¹ Lukoil Baltija Csoport: a litvániai holdingközpont mellett Litvániában 4, Lettországbban, Észtországban és Fehéroroszországban pedig egy-egy üzleti egység működik (<http://www.lukoil.lt/en/about/group>). I.: Oroszország részaránya a KKE-i országok nyersolaj-behozatalában 2000-ben. (*The Economist* [2004. december pp. 11–17., 63–65.] a balti államokra, *Liuhito* [2002] p. 15. a többi országra.) II.: A KKE-i államok részesedése az orosz nyersolaj-kivitelből 2003-ban. (Saját számítások a *Gosztamkom* [2004] p. 82. alapján.) III.: A KKE-i országok súlya az orosz kőolajtermék-exportban 2003-ban. (Saját számítások a *Gosztamkom* [2004] pp. 82–83. alapján.)

Forrás: PAIIZ; *Ventspils Nafta* (<http://www.vnafta.lv/vnafta/info/?cid=16>); *Randburg.com* (<http://www.randburg.com/li/lukoil.html>); *The Moscow Times* (2004. november 10., p. 6.); *Baltic Business News* (2004. november 8.); *Estonian Railways* (<http://www.evr.ee/?id=1724&langchange=1>); *Estonian Trade Council* (2005. március 15.); *Spacecom* (http://www.spacecom.ee/firmast_rus.php); *Äripäev* (2004. május 6.); *Baltic Business News* (2004. május 7.); *Jukosz* (<http://www.yukos.com/RM/Marketing.asp>); *The Washington Times* (2005. április 25.); *Ziarul Financiar* (2004. január 23., p. 3.); *LUKoil Annual Report 2004*. LUKoil, Moszkva, 2005, p. 148.; *LUKoil* (<http://www.lukoil.com/static.asp?id=58>); *LUKoil Press Release* (2004. február 13., 2004. október 28.); *LUKoil Romania* (<http://www.lukoil.ro/despre/LUKOILRomania.php>); és a társaságok honlapjai.

1. diagram
A LUKOIL töltőállomásainak és gázállomásainak száma az egyes országokban

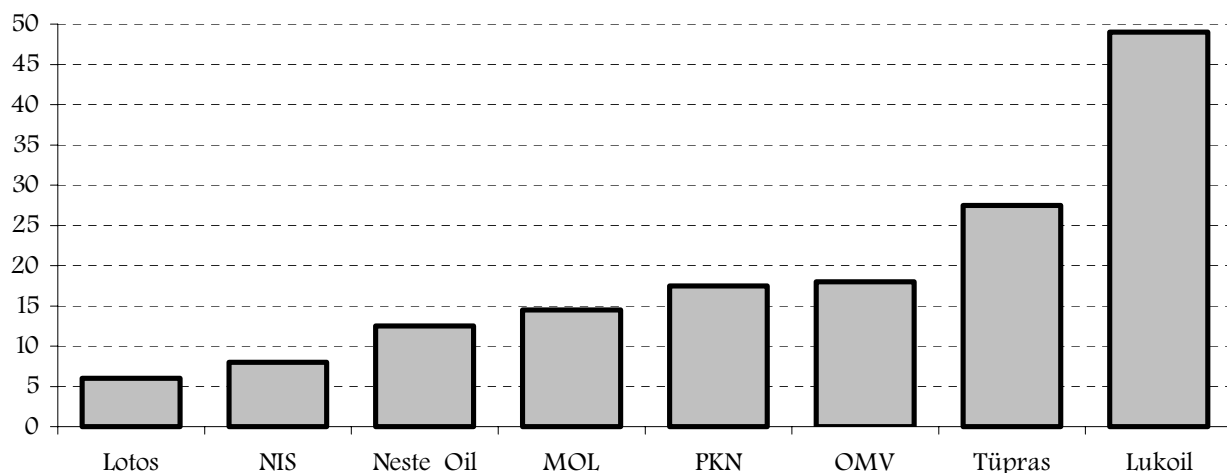
Forrás: *Portfolio.hu*, 2005. július 19.

12. táblázat
Az EU-15 kőolaj- (SITC 333) és kőolajtermék-importja (SITC 334+335)
Oroszországból 1999 és 2003 között
(M euró, %)

	1999		2000		2001		2002		2003	
	M euró	%	M euró	%	M euró	%	M euró	%	M euró	%
Kőolaj	7361	14,4	14463	14,1	15590	17,0	17647	20,3	19753	21,8
Kőolajtermék	2932	31,5	5609	31,1	5850	32,5	6075	31,7	6702	34,3

Forrás: *External and intra-European Union trade. Monthly statistics.* Eurostat, European Commission, 2000/12., p. 76.; 2001/12., p. 76.; 2002/12., p. 76.; 2003/12., p. 79.; 2004/7., p. 79.

2. diagram
Regionális olajcégek finomítói kapacitásai (M tonna)

Forrás: *Portfolio.hu*, 2005. október 5.

REFERENCIÁK

- Bulatov, Alexander S. (1998) 'Russian Direct Investment Abroad: Main Motivations in the Post-Soviet Period.' *Transnational Corporations*, 7. évf., 1. sz., április, pp. 69–82.
- Gorsenyin, Vlagyimir (1995) 'Zarubezsnoje dosztrojanyije Rosszii.' *Ekonomika i Zsizny*, 19. sz., p. 38.
- Gosztamkom (2003, 2004 és 2005) *Tamozsennaja Sztatizisztika Vnyesnyej Torgovli Rosszizskoj Fegyercii 2002, 2003 és 2004*. Gosztamkom, Moszkva.
- Halgyin, Mihail A.–Andrianov, Vlagyimir D. (1996) 'Kapital Rosszii: potyerjaty ili preumnozsity?' *Ekonomika*, Centr Komplexsznih Szocialnih Isszedovanyij i Marketyinga, Moszkva, 1. sz., p. 36. és 38.
- Kalotay Kálmán (2003) 'Outward Foreign Direct Investment from Economies in Transition in a Global Context.' *Journal for European Management Studies*, 8. évf., 1. sz., pp. 6–24.
- Kalotay Kálmán (2004) *The Late Riser TNC: Outward FDI from Central and Eastern Europe*. A „New Europe 2020. Visions and Strategies for Wider Europe” c. konferenciára készült előadás írott változata. Turku School of Economics and Business Administration, Turku (Finnország), augusztus 27–28. <http://www.tukkk.fi/pei/NewEurope/SessionA1/Kalotay.pdf>
- Lisitsyn, Nikita E.–Sutyryn, Sergei F.–Trofimenko, Olga Y.–Vorobieva, Irina V. (2005) 'Outward Internationalisation of Russian Leading Telecom Companies.' *Electronic Publications of Pan-European Institute*, Turku School of Economics and Business Administration, Turku, 1/2005. sz., március.
- Liuhto, Kari (2002) 'Russian Oil and Gas: A Source of Integration.' *Research Report*, Lappeenranta University of Technology, Lappeenranta, 131. sz.
- Liuhto, Kari–Jumpponen, Jari (2003) 'The Russian Eagle Has Landed Abroad. Evidence Concerning the Foreign Operations of Russia's 100 Biggest Exporters and Banks.' *Research Report*, Lappeenranta University of Technology, Lappeenranta (Finnország), 141. sz.
- OKB (2004) *International Investment Position of Russia for 2000–2003*. Az Orosz Központi Bank hivatalos honlapja, szeptember 30. http://www.cbr.ru/eng/statistics/credit_statistics/print.asp?file=iip_rf_e.htm
- OKB (2005a) *International Investment Position of Russia for 2000–2004*. Az Orosz Központi Bank hivatalos honlapja, július 12. http://www.cbr.ru/eng/statistics/credit_statistics/print.asp?file=iip_rf_e.htm
- OKB (2005b) *Balance of Payments of the Russian Federation*. Az Orosz Központi Bank hivatalos honlapja, szeptember 30. http://www.cbr.ru/eng/statistics/credit_statistics/print.asp?file=bal_of_payments_05_e.htm
- OKB (2005c) *Net Outflow of Private Sector Capital*. Az Orosz Központi Bank hivatalos honlapja, október 5. http://www.cbr.ru/eng/statistics/credit_statistics/print.asp?file=capital_e.htm
- Pelto, Elina–Vahtra, Peeter–Liuhto, Kari (2003) 'Cyp-Rus Investment Flows to Central and Eastern Europe – Russia's Direct and Indirect Investments via Cyprus to CEE.' *Electronic Publications of Pan-European Institute*, Turku School of Economics and Business Administration, Turku, 2. sz.

- Ribkin, Ivan (1995) 'Tri dohodnije csasztyi bjudzseta.' *Ekonomika i Zsizny*, 14. sz., p. 1.
- Szokolov, Szergej (1991) 'Szovjetszkij kapital za rubezsom.' *Ekonomika i Zsizny*, 41. sz., p. 7.
- UNCTAD (2005) *Case Study on Outward Foreign Direct Investment by Russian Enterprises*. United Nations Conference on Trade and Development (TD/B/COM.3/EM.26/2/Add.4), november 2.
- Vahtra, Peeter–Liuhto, Kari (2004a) 'Expansion or Exodus? – Foreign Operations of the Russia's Largest Corporations.' *Electronic Publications of Pan-European Institute*, Turku School of Economics and Business Administration, Turku, 8. sz.
- Vahtra, Peeter–Liuhto, Kari (2004b) *Russian Corporations Abroad – Seeking Profits, Leverage or Refuge?* A „New Europe 2020. Visions and Strategies for Wider Europe” c. konferenciára készült előadás írott változata. Turku School of Economics and Business Administration, Turku, augusztus 27–28.
http://www.tukkk.fi/pei/NewEurope/SessionA1/Vahtra_Liuhto.pdf
- WIR (2001, 2002, 2003, 2004 és 2005) *World Investment Report 2001, 2002, 2003, 2004 és 2005*. United Nations Conference on Trade and Development (UNCTAD), New York–Genf.
- Zashev, Peter (2004) 'Russian Investments in Lithuania – Politics, Business, Corporate Culture.' *Electronic Publications of Pan-European Institute*, Turku School of Economics and Business Administration, Turku, 10. sz.

MELLÉKLET

Egyéb főbb orosz beruházások Közép- és Kelet-Európában

Fogadó ország	Beruházó	Vállalat	Rész (%)	Tevékenység	
Észto.	..	Nitrofert	..	Mútrágya-, ammónia- és karbamidgyártás (fő alapanyag: földgáz)	
	KuzbasszRazrezUgol	AS Coal Terminal	..	5 millió tonna kapacitású terminál (szén) létrehozása a muugai kikötőben	
	Uralvagonzavod	UVZ & AVR	..	Ahtmei vagongyár (vasúti tartálykocsi)	
	Szeversztal (Severstaltrans)		Estonian Oil Service	70	Olajterminál
			Spacecom Ltd.	70	Vasúti teherszállítás
			Lokomotive	84,5	Mozdonyjavítás
AS Trendgate			..	Olajterminál	
Letto.	Moszkovszkij Munycipalnij Bank –Bank Moszkvi (Moscow Municipal Bank–Bank of Moscow)	Latvijas Biznesa Banka (Latvian Businessbank)	99,87	Banki tevékenység	
	Konverszbank (Conversbank)	Latvijas Krajbanka	83,01	Banki tevékenység	
Litvánia	Gazprom	UAB Kauno Termofikacijos Elektrin	99	Hőerőmű (gáztüzelésű)	
	JevroHim (EuroChem)	AB Lifosa (Kedainiai)	91,15	Foszfátmútrágya gyártása	
	LUKoil	Lamantas UAB	..	A „Ventus” és a „Kapsai” rádióállomások tulajdonosa	
	Mecsel	UAB Mechel Nemunas	100	Fémáruk gyártása (szegkek, huzalok, hálók)	
	Konverszbank (Conversbank)	Bankas Snoras	49,89	Banki tevékenység	
Lengyelo.	Gazprom	Polgaz Telekom S.A.	32	Nagy teljesítményű optikai kábelvezeték távközlési célokra történő felhasználása	
	Bagdasarian	nie ka S.A. (wiebodzice)	100	Cukortermék	
Cseho.	Ilim Pulp	Plzenska Papirna S.A.	..	Papíripar	
	OMZ	Skoda Jaderne Strojirenstvi	100	Atomerőművi berendezések gyártása	
		Skoda Hute	100	Acélipar	
		Skoda Kovárny	100		
Jevrazholding	Vitkovice Steel	98,96	Hengerelt acél gyártása		
Magyaro.	Firthlion Limited (Kafijat Kft.)	Általános Érték-forgalmi Bank Rt.	100	Banki tevékenység	
		DKG-East Rt.	18,1	Olaj- és gázipari berendezések (gömbcsapok, tolózárok, kőzetfűrók, kűtfejszerelvények) gyártása	
		Binimex Kft.	100	Ingatlanhasznosítás	

Fogadó ország	Beruházó	Vállalat	Rész (%)	Tevékenység
		Antenna Hungária Rt.	15,85 ¹	Földfelszíni tv- és rádióműsor-szórás, illetve -szétosztás, valamint műholdas műsorszórás és -szétosztás
		BorsodChem Rt.	10,15	Szerves és szervetlen vegyipari termékek, műanyag alapanyagok (PVC, MDI, polisztirol) és félkész termékek gyártása
Románia ²	TMK Csőgyártó Társaság ³	ArtRom S.A. (Slatina)	..	Csőgyártás
		Combinatul Siderurgic Resita (Resicabányai Kohászati Kombinát)	90,54	Kohászat, hengerelt acéltermékek gyártása
	RuszAl	Cemtrade SA (Alor Oradea)	..	Timföldgyár
	Mecsel ⁴	S.C. Industria Sarmei S.A.	81	Hengerelt acél, szegek, drótkötél, hegesztési elektróda, villamos vezetékek és kábelek gyártása
COST (Combinatul de Oteluri Speciale Targoviste) S.A.		81	Karbon acél, hengerelt acél gyártása	
Szerbia–M.	Bazovij/Basic Element (RuszAl)	Kombinat Aluminijuma Podgorica SA (KAP)	65,44	Alumíniumipar
	BK Trade	Mobtel	51	Mobiltelefon-szolgáltató

Megjegyzés:

¹ Megdet Rahimkulov 2005. november végén közölte, hogy a Firthlion Limited elfogadja a *Swisscom Broadcast AG* nyilvános vételi ajánlatát (az ajánlati időtartam: 2005. december 1. és 2005. január 5.), és megváltik a pakettől. (HVG, 2005. december 1., 48. sz.) A Magyarországon élő orosz Rahimkulov család tulajdonában lévő budapesti székhelyű Kafijat Kft. 76%-os tulajdonosa a londoni bejegyzésű Firthlion Ltd.-nek.

² 2001–2002 folyamán az OMZ megvásárolta az S.C. UPET S.A. (Targoviste) társaság 66%-át, amelyet 2004 májusában értékesítettek az OMZ menedzsmentjének bizonyos tagjai számára. (OMZ *International Financial Reporting Standards Consolidated Financial Statements 2004*. OMZ, 2005, p. 22. és 43.)

³ A TMK Németországban bejegyzett kereskedelmi vállalatán, a Sinara Handel GmbH-n keresztül.

⁴ A svájci Mechel Trading AG-n keresztül.

Forrás: a fentiekén túl PAIIIZ; *Alexander's Gas and Oil Connections* (2003. április 17., 8. évf., 8. sz.); *Zashev* (2004); *Baltic Rim Economics* (2005. április 28., 2. sz.); *HSH Nordbank Baltic Report*. HSH Nordbank, 2/05. sz., 2005. május, pp. 4–5.; *The St. Petersburg Times* (2004. augusztus 24.); *Vahtra–Liuhto* (2004a és 2004b); *The Moscow Times* (2004. november 10., p. 6.; 2005. április 8., p. 6.); *PrimOnline* (2005. március 7.); *HVG* (2004. június 19, 25. sz., pp. 33–34.); *Mechel* (http://www.mechel.ru/about/production_capacity/index.wbp); *Mechel Prospectus* (2004. október 29.); *UVZ & AVR* (<http://www.uvzavr.com/?m=1>); *Gateway to Russia* (2003. május 23.); *Latvijas Biznesa Banka* (http://www.lbb.lv/page25.juse?menu_id=10); *Bank of Moscow* (<http://www.nmbank.ru/eng/about/>); *The Baltic Course* (2005, 18. sz., nyár); *news2biz Lithuania* (2005. augusztus 17., 194. sz.); *eské noviny* (2004. július 14.); *Snoras Bank* (<http://www.snoras.com/about/history/>); *Hirado.hu* (2004. szeptember 30.); *DKG-East Annual Report 2004*; *FigyelőNet* (2003. december 10.); *Vedomosti* (2004. február 13.); *Interfax* (2004. május 21.); *RIA Novosti* (2005. július 28.); *The Development of Business Partnerships with the Russian Federation*. A brief review of the conference held in Moscow on October 21–22, 2003; *Decision No. 338 of 31.12.2004 concerning the State aid granted to S.C. CSR S.A. Resita*. Decision of the Competition Council of Romania; *Áripäev Online* (2002. október 2.); *Áripäev* (2005. augusztus 1.); *Kommerszant* (2004. augusztus 5.); és a társaságok honlapjai.